

tes rotundes a aquestes qüestions, que permetin afirmar una cosa o una altra, però sí que documenta, a bastament, tres sinagogues que existiren a la Girona medieval, i n'explica la seva història. Aquesta està estretament lligada a la pròpia història de la comunitat: en els primers temps, quan els jueus no tenien encara barri propi, la sinagoga era un petit edifici que s'ubicava molt a prop de les cases en les quals ells vivien, a tocar la Catedral. Quan, al segle XIII, la comunitat jueva va arribar a la seva esplendor màxima, una «scola» de jueus, segurament rica, gran i ben abastada de llibres i ornaments, s'aixecava al bell mig del carrer més important del Call, artèria de la Girona Medieval, l'antic carrer de Sant Llorenç que avui s'anomena de la Força. I en els temps de desencís i de decadència, quan els jueus es veieren obligats a recloure's en un call reduït que cada vegada s'assemblava més a un «ghetto», la sinagoga, amb els complexos adjacents (escola de dones, banys, pous, etc.) ocupava una part principal del barri, i donava nom a un carrer dels seus voltants.

La segona part del treball d'història urbana la constitueixen tres plànols excel·lents, que són el seu major atractiu. Aquest element gràfic és un argument fonamental que conjuga la informació teòrica i documental amb la realitat física i les restes materials. El primer plànol presenta el barri vell de Girona en els temps anteriors a la formació del Call, quan ja hi havia, però, jueus vivint a la ciutat (s. X-XI). El segon és el més interessant i ben documentat, i mostra l'estructura del barri jueu en tot el seu esplendor (s. XII-XV). El tercer plànol s'ocupa del Call en el moment de l'Expulsió, a les darreries del segle XV, i dibuixa un barri jueu reduït, empobrit i en vies d'un procés d'integració cada vegada més clar dins la Girona cristiana.

La *Guia del Call Jueu de Girona* i *Els jueus i la ciutat de Girona* són dues aportacions rigoroses, serioses i científiques, en les quals destaca, a més a més, un aspecte important: el seu caràcter divulgatiu, que les converteix en eines molt útils tant per a lectors que coneixin el tema com per aquells que, no tenint-ne un coneixement exhaustiu ni detallat, volen apropar-se a la història dels jueus i el seu Call. Ambdues obres signifiquen un pas més en l'estudi del passat d'un grup humà important en la història de Girona.

Sílvia Planas i Marcé

Una enciclopèdia del transport

Josep VERT i PLANAS

Els transports a Girona. Història dels tartaners i ordinaris de la província
(Tercera part de la trilogia sobre la carrosseria i el transport)
Museu del Montgrí i del Baix Ter, 1994

Josep Vert, carrosser i estudiós de temes històrics, ha tret al carrer el seu tercer i darrer volum dedicat al transport i els carruatges a la província de Girona: *Els transports de Girona* que juntament amb *Carros, tartanes i galeres* i *Un segle de carrosseries gironines* formen una trilogia completíssima sobre el món de la carrosseria i del transport a casa nostra durant els darrers dos segles.

Amb la publicació d'aquest volum, Vert conclou un sentit homenatge als molts oficis, que com el de carrosser, giren a l'entorn dels transports; oficis molts d'ells amb profundes transformacions i alguns ja desapareguts. La constatació d'aquest canvi en el món dels transports, juntament amb la manca d'estudis complets sobre el tema al país i, per últim, l'alt grau de coneixement tècnic i humà de Josep Vert, l'han portat a realitzar aquesta magna obra que supleix avui un buit històric important no solament a les comarques de Girona sinó també a Catalunya.

Com ja bé essent una constant en totes les seves obres, el lector trobarà aquí un volum fruit d'un treball de recerca sistemàtic. Si a això hi afegim el profund coneixement del tema per part de l'autor, adquirit després de tota una vida dedicada al món de la carrosseria, entendrem que el resultat final sigui un treball complet i exhaustiu capaç de satisfer els més entesos en la matèria però també ple d'aspectes humans i anecdòtics viscuts en la seva joventut. Aquests dos ingredients: tenacitat en la recerca i lligam profund amb la matèria fan d'aquest volum una obra única i indispensable per al coneixement d'un tema fins ara poc conegut: els transports a Girona.

El llibre es divideix en tres apartats: els primers quatre capítols són introducto-

ris i comenten fets de caire general referits a l'evolució dels transports. Vert fa aquí un repàs històric del transport de viatgers a Girona des de l'època romana fins l'arribada dels autoòmnibus i del transport mecànic per a viatgers. En aquest apartat cal destacar la importància que es dona a l'arribada del tren a Girona l'any 1862 que suposà un increment del transport de viatgers per carretera i que també va afavorir el transport de mercaderies.

El lector pot quedar embadalit en comprovar els primers intents de transport en locomòbil, un tren per carretera que trobem estímat en unes imatges impressionants. Les imatges i els documents que l'autor acompanya són un element interessant i ajuden a visualitzar les explicacions d'una manera francament ben trobada.

Abans dèiem que l'obra es basava en un intens treball de recerca. En la segona part del llibre, Vert ens comenta d'on ha tret la major part de la informació: una recerca tenaç que l'ha portat arreu dels arxius de les comarques de Girona. Aquesta recerca, li garantirà un treball complet i exhaustiu alhora. Aquest apartat pot semblar poc adient en el lloc on està situat. L'autor, però, ha volgut deixar constància de les fons de consulta utilitzades en el seu treball de recerca.

La darrera part del llibre està dedicada a les diferents zones i ciutats de les comarques de Girona. La primera de les àrees que tracta és potser la de més importància i per això li dona un caràcter preferencial. Ens referim, evidentment, a la ciutat de Girona, a la qual considera una cruïlla de transports de primer ordre, pel fet que servia d'enllaç entre el Principal i França. En aquest apartat, Vert dona molta importància a l'arribada del tren a la ciutat, l'any 1862, ja que suposarà un foment en el transport. Més endavant parlarà de l'expansió dels serveis discrecionals

als anys 30 coincidint amb l'Exposició Universal del 29 i amb les ganes de fer turisme i de la davallada general amb la guerra de la qual Girona no se'n recuperarà fins als anys 40.

Hi ha un capítol molt interessant en el qual l'autor ens demostra el bon coneixement que té dels temes històrics, em refereixo al capítol «Configuració urbana de Girona en el segle XIX». A més d'explicar-nos el desenvolupament urbanístic, Vert, sap lligar molt bé aquest tema amb el desenvolupament dels transports de la capital. El seu saber fer el porta també a donar-nos a conèixer les sancions que s'aplicaven als qui no complien la normativa.

A part de Girona, també es tracten la resta de comarques. Així successivament es tracta de la Cerdanya i del Ripollès, de la Garrotxa i el Pla de l'Estany, de la Selva i de l'Alt i el Baix Empordà.

Per a cada comarca, Vert comença amb una introducció molt idònia en la qual comenta les causes particulars de cada lloc i la seva relació amb el món de les comunicacions. Així, només a títol d'exemple, explica la relació entre els banys termals de Sant Hilari i la ràpida

proliferació d'un servei de transports eficaç cap a aquesta població; la bona situació de Banyoles entre la plana i la muntanya afavoreixen, també, un fort desenvolupament dels transports, encapçalats avui per l'empresa TEISA. En definitiva per a cada lloc hi haurà un desenvolupament diferent depenent de la seva particular dinàmica. No obstant això, hi ha també entre les diferents àrees molta relació i per això no és estranya la semblança en els models de transport.

Un cop fet això, també per a cada comarca, es passa a un estudi molt minuciós, sempre a partir d'un treball d'arxiu, en el qual se'ns comenten tots els ordinaris des dels inicis del segle XIX fins a l'actualitat, fet que ens permet veure a cada lloc com han anat evolucionant els transports fins a l'actualitat.

Per últim, cal destacar la molt correcta presentació d'un acurat arxiu fotogràfic i d'altres materials, com ara diaris, factures de carrossers... que complementen molt bé els textos. En aquest sentit, la fotografia se'ns revela com un medi molt adient per entendre els canvis en els sistemes de transport. Així, per exemple, és molt ins-

tructiu de veure com durant un determinat període convivia transportistes amb medis mecànics junt a transportistes que encara utilitzaven els cavalls.

M'ha semblat també molt adequat el to utilitzat per l'autor en algun dels seus capítols amb la barreja d'erudició i de record personal donant idea del caràcter gairebé «èpic» d'alguns dels personatges. Aquest llibre apareix en un moment en què el món que va viure Vert ha quedat apartat. És un món encara on la màquina apareix molt en relació amb la persona, per aquest motiu el llibre és un bon arxiu gairebé «etnològic» d'un ofici que gairebé ha desaparegut, almenys de la manera com l'havia conegut l'autor.

Sense cap mena de dubte, *Els transports a Girona* constitueix avui l'única obra dedicada enterament a l'estudi del transport a les comarques de Girona. Feta a partir d'un intens treball de recerca, es tracta d'una autèntica enciclopèdia obligatòria per tothom qui vulgui conèixer qualsevol aspecte dels dos darrers segles del món dels transports a les comarques de Girona.

Antoni Roviras Padrós

novetats – novetats – novetats – novetats

Aixa. Revista anual del Museu Etnològic del Montseny, la Gabella, 7 (1995), 154 pàg.

Art i cultura als monestirs del Ripollès. Montserrat, Publicacions de l'Abadia, 1995, 146 pàg.

CASAS, Josep; CASTANYER, Pere; NOLLA, Josep M.; TREMOLEDA, Joaquim. *El món rural d'època romana a Catalunya. L'exemple del nord-est*. Girona, Centre d'Investigacions Arqueològiques, 1995, 165 pàg.

150 aniversari. I B «Jaume Vicens Vives». Girona, 1995. Girona, l'Eix editorial, 1995, 396 pàg.

CLARA, J.; JIMÉNEZ, A.; PUIGBERT, J.; RISQUES, M.; VILA, P. *Exèrcit i societat a la Catalunya contemporània*. Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1995, 150 pàg.

COLOM, Margarita. *Girona, ciutat submergida. Poemes*. Barcelona, Llibres del Segle, 1995, 192 pàg.

COSTA, Lluís. «Eduard Fiol i Marquès: caricaturista i dibuixant», dins *Treballs de Comunicació*. Barcelona, Societat Catalana de Comunicació, 1995, pàg. 27-38.

Estudi General, 14. Girona, 1994. Literatura i llengua catalanes a l'edat moderna. Girona, Universitat, 1995, 214 pàg.

La col·lecció lapidària hebraica de Sant Pere de Galligants (Girona). Textos de Josep M. Llorens i Rams. Girona, Museu Arqueològic de Sant Pere de Galligants, 1994, 22 pàg.

Manual de casaments civils. Text i selecció literària d'Antoni Puigvert. Anglès, Diputació de Girona, 1995, 65 pàg.

MARQUÈS, Salomó. *L'exili dels mestres (1939-1975)*. Capellades, Universitat de Girona-Llibres del Segle, 1995, 454 pàg.

Mieres. *10 anys d'intercanvi*. Associació Cultural la Fulla de Mieres, 1995, 62 pàg.

MORERA i EXPÓSITO, Francesc. *Els camins del Ripollès*. Ripoll, Club Excursionista Ripoll, 1995, 210 pàg. + mapa.

PAUNERO, Xavier; BOU, Joan (ed.). *Amèrica Llatina: territori i canvi econòmic*. Girona, Universitat, 1995, 139 pàg.

PUIGBERT, Joan. *La Girona de la Restauració*. Girona, 1874-1923. Girona, Diputació i Ajuntament, 1995, 96 pàg.

ROIG TORRENTÓ, M. Assumpta. «Significació dels elements complementaris a la temàtica mariana del retaule major de Cadaqués», dins *Analecta Sacra Tarraconensia*, 68 (1995), pàg. 169-183.

RUIZ de MEDINA, Juan. «Pedro Doménech, abad de Vilabertrán (Girona). Un diplomático español con los golfillos de Lisboa», dins *Analecta Sacra Tarraconensia*, 68 (1995), pàg. 123-146.

SAURÍ, D.; RIBAS, A.; SORRIBAS, E.; ROSET, D. *Les auditories ambientals a petites escales: una aplicació a la conca del Daró*. Girona, Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, 1995, 140 pàg.

SOLER, Pere. *L'educació en el lleure a Girona*. Capellades, Universitat de Girona-Llibres del Segle, 1995, 462 pàg.